

821.163.4.08-13 Петровић Његош П. П
811.163.41'367.635
<https://doi.org/10.18485/sj.2018.23.1.30>

ДРАГАНА М. РАТКОВИЋ*
Институт за српски језик
САНУ

Оригинални научни рад
Примљен: 04. 01. 2018.
Прихваћен: 29. 01. 2018.

ПАРТИКУЛЕ У „ГОРСКОМ ВИЈЕНЦУ”***

У раду се разматрају партикуле у „Горском вијенцу” у оквиру теме о граматичким дијалектизмима у Његошевом спеву. Предмет рада представљају компоненте: *-д*, *-н(а)*, *-р(е)*, *-т(е)*, *-е*, *-зи*, којима се варирају одговарајуће лексичке и лексичко-граматичке јединице. Дате компоненте се разматрају са аспекта њиховог књижевнојезичког статуса, распрострањености у ијекавским народним говорима и функције у песничком тексту.

Кључне речи: Петар II Петровић Његош, „Горски вијенац”, партикуле, дијалектизми, облици речи.

0.1. Језик „Горског вијенца” карактеришу бројне фонетске варијанте углавном непроменљивих речи. Њихову варијантност одликује присуство / одсуство одговарајућег вокала и(ли) консонанта у финалној позицији. То су компоненте које се у граматичкој и дијалектолошкој литератури именују као „речце” (Maretić³1963: 524; Стевановић²1970: 150) односно „партикуле” (Вушовић 1927: 30; Пешикан 1965: 180), од којих неке имају дијалекатско обележје¹.

* Dragana.Ratkovic@isj.sanu.ac.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

¹ Наводећи компоненте *-зи*, *-к*, *-ка*, *-ке*, *-н*, *-не*, *-но* у одељку о прилозима поглавља „Синтакса”, Т. Маретић каже: „Понајвише тих навезака јесу дијалектизми” (Maretić 31963: 524). О дија-

0.2. Партикуле у „Горском вијенцу”, којима је посвећен овај рад, разматраћемо са аспекта њиховог књижевнојезичког статуса, распрострањености у ијекавским народним говорима и функције у песничком тексту. Притом, посебну пажњу ћемо обратити на њихов нормативни статус из времена настанка дела, када је српски књижевни језик био у почетној фази развоја или, по речима Р. Бошковића, више пред формирањем него у формирању (Бошковић 1978: 189). За такву анализу ослонићемо се на *Gramatiku hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* Т. Маретића (Maretić³ 1963 [1899]) и квалификацију облика са датим партикулама у Вуковом Рјечнику из 1852. године (Караџић⁴ 1935 [1852]).

0.3. Примере ћемо навести из критичког издања „Горског вијенца” у редакцији Р. Маројевића (Маројевић 2005).

1. ПАРТИКУЛА -д. – Појављује се у облицима *пријед* и *послијед*, који могу бити прилози и предлози:

Хитали смо да *пријед* дођемо, [ГВ 327]
ти издао *пријед* и послијед, [ГВ 381]
од Косова, а ни *пријед* њега! [ГВ 394]
и кликује човјек као *пријед*. [ГВ 465];

ти издао *пријед* и *послијед*, [ГВ 381]
па *послијед* поче ђетињити – [ГВ 1640]
Кад *послијед* – све оно излиња [ГВ 1661]
Па *послијед* што се од вас ради? [ГВ 2140].

У шестотомном Речнику Матице српске ове лексеме су обележене квалификатором „покр.”, како их интерпретира и Вук у Рјечнику: *прѣјед* „по јуж. кр.”; *пѣслијед* „у Ц. г.”.

Заступљеност ових облика у ијекавским говорима одговара Вуковој интерпретацији, с тим што се облик *послијед* бележи и на источнохерцеговачком ареалу: *прѣјед*, *пѣслијед*, *нѣјпријед*, *нѣјпослијед* (Вушовић 1927: 30). Од староцрногорских говора, у дијалектолошкој литератури налазимо их у говору Бјелопавлића: *прѣјед* (поред *прѣђе*); *пѣслице(д)* и *прѣце(д)* (Ћупић 1977а: 27, 146–147).

Уз *послијед* Његош у „Горском вијенцу” употребљава и књижевну варијанту, без компоненте -д, *послије* (с једносложним рефлексом *дугог јама*, који Р. Маројевић у критичком издању обележава графемом ђ):

Послѣ тридест-четрдест другѣ причај [ГВ -2387].

лекатском карактеру компонентата -к(а) и -н(а) говори и М. Стевановић, напомињући да се оне могу чути и у свакодневном говору (Стевановић 21970: 150).

2. ПАРТИКУЛА -н(а). – Налази се у облицима: *доклен*, *кудијен*, *овђена*, *ондена* и *отолен*:

који живе *доклен* сунца грије? [ГВ 78]
Страшно племе, *доклен* ћеш спавати? [ГВ 643];

и тврђа је *кудијен* идемо; [ГВ 1312];

сто пута сам *овђена* сђдио [ГВ 153];

Ондена се мало не покласмо – [ГВ 1359];

Излазе из цркве и *отолен* сваки дома. [ГВ -2438]

Хајд’ *отолен*, што којешта дробиш! [ГВ 2579].

Облици: *доклен(а)*, *кудијен*, *овђена*, *ондена* и *отолен* у Речнику САНУ се интерпретирају као дијалектизми лексема: *докле*, *куд* / *куда*, *овде*, *онде* и *отоле* (покрајинска форма прилога *одатле*). У Вуковом Рјечнику облици *доклен* и *отлен* упућују се на *докле* и *одатле*, док се *кудијен* квалификује „у Ц. г.”, а *отолен* „у Херц. и Ц. г.”.

О партикули -н(а) Д. Вушовић говори како у студији о „Горском вијенцу” (Вушовић 1930: 132) тако и у опису говора источне Херцеговине, у којима се, између осталог, чују и облици које употребљава Његош: *кудијен(а)*, *ођен(а)* (Вушовић 1927: 33). Такво стање карактерише и староцрногорски ареал – говор Црмнице, Бјелопавлића и Загарача: *кудијен* (Милетић 1940: 241), *кудице(н)* и *дџклѣ(н)*, који се употребљава поред *док* и *дџклѣнаке* (Ђупић 1977а: 30, 177) и *џтолѣн* (Ђупићи 1997: 310), као и *староцрногорске средњокатунске и љешанске говоре*, у чијем опису М. Пешикан каже: „Код *ође*, *ту* и *оње* различите партикуле су сасвим обичне (...). Употребљавају се овакве партикуле: -н (врло често), -на (ретко)” (Пешикан 1965: 180), те: „сви прилози на -ије често имају партикулу -н; партикуле истог типа као код прилога за место бележио сам код основа *овуд-*, *туд-*, *онуд-*” (Пешикан 1965: 181).

Облици са датом партикулом код Његоша алтернирају са облицима без ње: *докле* и *док*; *овде* и *овђе*; *онде* и *онђе*; *отле*²:

докле Турци све њих савладају, [ГВ 129]

докле виђе у пушку рожину! [ГВ 415]

докле пушка извише Пиштета [ГВ 456]

Докле двије једна иза друге: [ГВ 463]

него удри *докле* махат можеш [ГВ 555]

да се хаба *докле* глава скочи; [ГВ 1018]

Докле неко, да му Бог поможе, [ГВ 1562]

Докле свако за по грозд ухвати, [ГВ 1597]

Докле трећи са врх зида викни: [ГВ 1602]

по три уре лижи *докле* ручај. [ГВ 1669];

² О прилозима са компонентама -ле и -де в. Maretić 31963 [1899]: 54, 525.

док одједном они загустише, [ГВ 363]
док погине кучка али жрвњи. [ГВ 963]
 мријет неће *док* свијета траје: [ГВ 1047]
док се није што изблеја! [ГВ -1308]
док сидемо ка на ово поље, [ГВ 1313]
док се дигнем – ја све заборавим. [ГВ 1362]
Док Грбичић мени попришапта: [ГВ 1492]
Док се једна подиже завјеса, [ГВ 1541]
док их стаде по кући кривања, [ГВ 1547]
док је таква – нека је у кућу, [ГВ 1776]
 Приправља се *док* одједном пукне – [ГВ 1891]
док ево ти три-четири стотине [ГВ -2045]
док ево ти једнога каваза [ГВ 2197]
 био дозват *док* ти Божић прође [ГВ 2531];

овде људско запире познање. [ГВ 615]
 од некрсти *овде* заудара. [ГВ 1252]
 не смије се *овде* право зборит; [ГВ 1494]
 видите ли *овде* у Котору [ГВ 1675]
 сврх мене се сви *овде* куните – [ГВ 2180]
 Нема, бабо, *овде* духовника, [ГВ 2191]
 имам *овде* десетак ђачади, [ГВ 2542]

 у њих данас *овђе* видијесмо? [ГВ 113]
 Без момчади ове те су *овђе* [ГВ 126]
 Погибосмо *овђе* чекајући: [ГВ 322];

онде нека и плодом почине [ГВ 613];

 Има *онђе* и Црногораца [ГВ 1761];

 нико меда *отле* јести неће! [ГВ 799].

Облик *џтлѣ* у Речнику САНУ се квалификује као покрајинизам прилога *џџџтлѣ*, *џџџтлѣ* и *џџџџтлѣ*, док се у Вуковом Рјечнику облици *отле* и *отлен* упућују на наведени прилог без квалификатора.

3. ПАРТИКУЛА *-р(е)*. – Налази се у облицима: *јучер*, *одзгор* и *тере*:

данас жеже што *јучер* њивљаше; [ГВ 2285];

 Да је метнем *одзгор* сврх хаљина. [ГВ 1228]
 но пас пружит *одзгор* сврх хаљина. [ГВ 1241];

тере им се на вјеру опушта? [ГВ 2001].

У Речнику САНУ облик *јџчѣр* упућен је на *јџчѣ*, *одзгор(а)* на *одозго* са квалификаторима „заст. и покр.”, а везник *тере* (*тѣр*) се у Речнику Матице српске без квалификатора упућује на облик *те* (*тѣ*). Облике *јџчѣр* и *јџчѣра* Вук у Рјечнику интерпретира као равноправне форми *јџчѣ*, док прилог *одзгор* не бележи, већ *џзгѣр*, који, заједно са облицима *џзгѣр* и *џзгѣра*, третира као варијанту прилога *џзгѣ*, док *тѣре* квалификује као „ст.[стајаћи]” облик од *те*.

Партикулу *-p(e)*, између осталог и у облицима *тѐр* и *тѐре*, дијалектолози бележе у говору источне Херцеговине (Вушовић 1927: 33) и Зете, код прилога *јучѐр*, који се употребљава поред *јучѐ(н)* и *јучѐраке* (Ћупић 1977^а: 32)³.

У „Горском вијенцу” облика алтернативних формама *јучер* и *одзгор* нема, али су зато бројни примери везника (и речце) *те*:

те си [с] својом злошћу отровала [ГВ 51]
те је у збјег [с] собом унијеше [ГВ 61]
 Без момчади ове *те* су овђе [ГВ 126]
те с њим племе србско отроваше [ГВ 212]
те би Србин данас Србом био. [ГВ 220]
 гром стравични *те* круне раздраба! [ГВ 227]
те су наше горе умучале – [ГВ 280]
 Што би ово *те* јошт не дођоше [ГВ 311]
те му трагу оста за господство”. [ГВ 373]
те нијесу за људе градови [ГВ 388]
те за мачку звоно приправљаху. [ГВ 435]
те смо ви се мало одоцнили. [ГВ 444]
те је Ружи нарок изгубила, [ГВ 482]
те је дала Ружу за Касана, [ГВ 483]
те убисмо обадва Алића [ГВ 495]
те свијећу србску угасити! [ГВ 537]
тѐ овако старац узлетио? [ГВ 594]
те књегина Иван-беговица, [ГВ 693]
те могућим заживеш погледом [ГВ 744]
те си прашак сваки оживио, [ГВ 749]
 ти *те* књигу држиш миробитну [ГВ 751]
 Али тице *те* су најслабије [ГВ 772]
 два момчета *те* красна Бјеличка; [ГВ 828]
Те ја узми троструку каницју, [ГВ 844]
те мислите са мном вјековати, [ГВ 899]
 ја сам хајдук *те* гоним хајдуке – [ГВ 1191]
те од тада не смрдиш некршћу. [ГВ 1219]
те се сву ноћ с неким разговараш? [ГВ 1254]
 а они ти стубе *те* уз цркву: [ГВ 1324]
те немаху крви у образу. [ГВ 1428]
те довукуј благо из свијета [ГВ 1454]
те грађаху принципу бродове; [ГВ 1463]
те возаху по мору бродове; [ГВ 1468]
 трећи ухо обрне *те* слуша [ГВ 1509]
 као ово *те* се ми играмо? [ГВ 1530]
Те ми опет сјутрадан на игру, [ГВ 1571]
 Бјеше човјек *те* од средње руке: [ГВ 1626]
 Сердар Јанко пита чӣ је, брав *те* му он у плеће гледа, [ГВ -1693]
 чијѐ ово плеће *те* га гледам – [ГВ 1701]
те на хата у рају полеће, [ГВ 1784]
те си нама тако закаснио: [ГВ 1788]

³ О карактеру и судбини партикуле *-(p)e* те облика са партикулом *-e*: *јошт(e)*, *већ(e)*, *тек(e)* в.: Вушовић 1930: 112; Маретић 31963 [1899]: 59, 84, 534 и Стевановић 21970: 150–151.

повукуше *те* нам образ грде: [ГВ 1897]
те срамотно, црн му образ био! [ГВ 2005]
те се данас уби међу нама [ГВ 2020]
те си писа међу свима нама [ГВ 2052]
те прочита' да знамо што пише! [ГВ 2061]
те бих и ја данас боље чита; [ГВ 2071]
и момчади *те* пушка убила, [ГВ 2116]
те међу вас нож крвави вргла? [ГВ 2127]
са свијема *те* смо тога лика [ГВ 2169]
те помутит хоћах Црногорце. [ГВ 2217]
тварца једна *те* је Земља вара, [ГВ 2330]
те црnome работа Мамону – [ГВ 2343]
па га пружи *те* сви за њџм [ГВ -2387]
А ко изда онога *те* почне – [ГВ 2409]
те си дома тако позно доша [ГВ 2525]
те ја стрчи брже накрај поља – [ГВ 2552]
Те ја брже-боље преко поља; [ГВ 2561]
но некакав покољ *те* велики – [ГВ 2575]
те под сабљу своју не метнусмо [ГВ 2599]
Скида се с коња владика *те* грли и целива [ГВ -2618]
хајд'те браћо *те* се причешћујте [ГВ 2619]
те убио ријечног кадију. [ГВ 2700]
те с' од витке жице саковани. [ГВ 2744]
Те ја скупи педесет момчади [ГВ 2749]
те ја потец са оном дружином, [ГВ 2756]
те од куле поћерасмо Турке – [ГВ 2787].

4. ПАРТИКУЛА -*т(е)*. – Налази се у облику *јоште*, који се појављује поред облика *јошт*:

јоште млади, а обезубили [ГВ 1671]
о да знадеш што те *јоште* чека! [ГВ 2498];

шест пута је *јошт* овлико дома: [ГВ 127]
ал овога чуда *јошт* не виђех! [ГВ 159]
у свијет га *јошт* није таквога [ГВ 177]
Што би ово те *јошт* не дођоше [ГВ 311]
од добра се *јошт* бјежало није – [ГВ 347]
Српкиња га *јошт* рађала није [ГВ 393]
Јошт нијесам лијепо казао [ГВ 395]
Нијесам ви све *јошт* исказао. [ГВ 480]
Чашу меда *јошт* нико не попи [ГВ 563]
Не-не! – сџд'те да и *јошт* зборимо! [ГВ 676]
али ти се *јошт* хоће памети – [ГВ 740]
а ђавола *јошт* нијесам гледа [ГВ 809]
Јошт имате земље и оваца [ГВ 1165]
мене никад *јошт* притисла није. [ГВ 1236]
нигђе нико *јошт* видио није: [ГВ 1553]
И *јошт* ћу ви једну спрдњу причат [ГВ 1574]
Црногорка *јошт* рађала није! [ГВ 1981]
јошт таквијех очи гвозденијех [ГВ 1988]
а немаше *јошт* двадест година! [ГВ 1990]
ни овакве *јошт* није жалости [ГВ 2024]

Не сердару, *joшт* није покоља, [ГВ 2049]
 иако ми *joшт* тијело душу [ГВ 2256]
 Ти си млад *joшт* и невјешт владико: [ГВ 2495]
 Добра вагра а *joшт* боље вино – [ГВ 2521]
 пред црквом и *joшт* један калуђер, [ГВ -2618]
Joшт нам ђеко у помоћ прискочи [ГВ 2786].

Облици: *јџшт*, *јџште*, *јџштер*, *јџштера* и *јџштере* у Речнику САНУ су оквалификовани као застарели и покрајински и упућени на прилог *јџш* (кога нема у „Горском вијенцу”), док су у Вуковом Рјечнику облици: *јџшт*, *јџште* и *јџштер* упућени на дати прилог без квалификатора.

5. ПАРТИКУЛА -е: – Налази се у облицима *теке* и *(j)ере*, који алтернирају са књижевним облицима *(j)ер* и *тек*⁴:

јере их је невоља нагнала, [ГВ 194]
јере ми се грдно натрунило. [ГВ 953]
(j)ере су их нагрдили, невјерници! [ГВ 1955]
(j)ере види траг ни ископаше. [ГВ 2157]
(j)ере ти се ја све бојим синко [ГВ 2533]
(j)ере бјеше пушка мимо пушке: [ГВ 2801];

јер је вама онајближе доћи! [ГВ 440]
јер је Касан брука неваљала. [ГВ 485]
јер ми није лакши, што ћу крити, [ГВ 948]
јер кад год сам такви сан гледао [ГВ 1371]
јер спомену све редом бојеве [ГВ 1638]
(j)ер су Власи уши подигнули, [ГВ 1793]
(j)ер су дину уши заглибиле – [ГВ 1850]
(j)ер је сасма преништава лађа. [ГВ 2163]
(j)ер ти често идеш међу њима”. [ГВ 2208]
(j)ер је мука с Богом раговати! [ГВ 2392]
(j)ер без муке не прскају токе [ГВ 2742];

Теке брате што се дерем њоме – [ГВ 824];

Тек што вучад за мајком помиле [ГВ 117]
тек соколу прво перје никне, [ГВ 120]
тек се врате, да овамо иду, [ГВ 318]
тек домаће нападнемо Турке [ГВ 532]
тек смиримо, динар прекинемо [ГВ 732]
тек ако ћеш да се окумим – [ГВ 1038]
тек да стеку да се ками ране. [ГВ 1422]
тек сам своје очи изгубио – [ГВ 2228].

У речницима савременог српског језика облици *јере* и *теке* се квалификују као покрајински облици везника *јер* односно прилога и везника *тек*, док се у Вуковом Рјечнику облици *јџере* (у узрочном значењу) и *теке* без икаквог квалификатора упућују на књижевне форме *јџер* и *тек*.

⁴ У критичком издању лексема *јер* и *јере* се наводи са иницијалним *ј* у свим примерима. О томе в. Маројевић 2005: 852, 932–937.

Партикулу *-е* у лексемама које Његош употребљава налазимо како у источнохерцеговачком говору: *јèре* (Вушовић 1927: 33) тако и на староцрногорском ареалу: *тек(е)*, ређе *текен* (Пешикан 1965: 212) и *тèке* (Ћупић 1977а: 180)⁵.

6. ПАРТИКУЛА *-зи*. – Налази се у заменичким облицима *његовојзи* и *њојзи*:

његовојзи у грлић шишани. [ГВ 410];

куку *њојзи* ако не вјерова! [ГВ 813]

Куд ће твоја млада љуба, куку *њојзи*, [ГВ 1956].

Уз облик *њојзи* Његош употребљава и *њој*:

лакат у *њој* бјеше, ал не бјеше, [ГВ 403]

с муком један у *њој* остат може [ГВ 851]

ужди у *њој* хиљаду свијећа; [ГВ 1535]

Име чесно заслужи ли на *њој*, [ГВ 2333]

Једну синију и на *њој* двадест ока шенице варене, [ГВ –2648]

И ствар свака кад на *њој* добије [ГВ 2675].

Т. Маретић каже да је облик *њојзи* доста обичан поред *њој* у дат. и лок. јд. именичке заменице *она*, док је облик *мојојзи* (неакц.) доста чест у старијем језику, „а дијалектички се и данас налази” (Maretić ³1963 [1899]: 192) и додаје: „Osobina је jugozapadnih krajeva да се gotovim pridjevnim oblicima додаје *navezak zi*” (Maretić ³1963: 204). Дијалектолошка литература потврђује његову тврдњу. По Б. Милетићу, у говору Црмнице партикула *-зи* се „многo употребљава” (Милетић 1940: 317), између осталог, и у облику *његдѡ[j]зи* (Милетић 1940: 415). У староцрногорским средњокатунским и љешанским говорима „партикула *зи* употребљава се само понекад уз *њој*: *њојзи*” (Пешикан 1965: 153), док је у Зети облик *њојзи* у дат. и лок. обавезан (Ћупић 1977б: 278). У говору источне Херцеговине Д. Вушовић бележи ову партикулу у облицима: *тíзи, ѡвизи, ѡнизи; њѡјзи, ѡвѡјзи, ѡнѡјзи, свѡкѡјзи, њемузи* (неакц.) (Вушовић 1927: 33). За говор србијанског Полимља М. Николић каже да „у дат.-лок. заменице *она* обично имамо стару партикулу *-зи*” (Николић 1991: 375), а у говору Ускока „партикула *зи* појављује се само у дат. *њѡјзи*” (Станић 1974: 208).

7.1. Проблем који је разматран у овом чланку спада у граматички ниво анализе дијалектизама у „Горском вијенцу”. Компоненте *-ѡ, -н(а), -р(е), -т(е), -е, -зи*, којима се варирају одговарајуће лексичке и лексичко-граматичке јединице, у савременом српском језику имају дијалекатско, покрајинско (неке и застарело) обележје. У Његошево време у српском језику та квалификација је важила само за неке: *-ѡ, -н(а), -зи* и поједине облике са *-р(е)*. Са дијалектолошког становишта, облици са датим партикулама су општеијекавског

⁵ О пореклу овог облика в. Maretić 31963 [1899]: 60.

карактера, потврђени у оба типа ијекавских говора: како староцрногорском тако и источнохерцеговачком.

7.2. Облици са свим партикулама сем са *-m(e)* алтернирају са формама без партикула. Те форме, које у савременом српском језику имају књижевни статус, такав статус су имале и у Његошево време, када су и облици *joшт* и *joште*, са партикулом *-m(e)*, били стандардни.

7.3. Поред функције интензификације, партикуле карактерише и версо-лошка и, на одређени начин, и стилска функција. Версолошку функцију имају вокалске партикуле: *-e*, *-зи* односно партикуле са вокалом: *-н(а)*, *-р(е)*, *-т(е)*. Вокал попуњава силабичку структуру првог или другог полустиха, што је основни разлог употребе одговарајућих партикула у песничком делу у стиху.

ЛИТЕРАТУРА

- Бошковић 1978:** Р. Бошковић, *Одабрани чланци и расправе*, Титоград: ЦАНУ.
- Вушовић 1927:** Д. Вушовић, *Диалект источне Херцеговине, Српски дијалектолошки зборник*, III, Београд.
- Вушовић 1930:** Д. Вушовић, *Прилози проучавању Његошева језика, Јужнословенски филолог*, IX, Београд, 93–196.
- Караџић ⁴1935 [1852]:** В. Караџић, *Српски рјечник*, Београд: .
- Мареџић ³1963 [1899]:** Т. Мареџић, *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Маројевић 2005:** Петар II Петровић Његош, *Горски вијенац*. Критичко издање. Текстологија. Редакција и коментар Радмила Маројевића, Подгорица: ЦИД.
- Николић 1991:** М. Николић, *Говори Србијанског Полимља, Српски дијалектолошки зборник*, XXXVII, Београд, 1–548.
- Милетић 1940:** Б. Милетић, *Црмнички говор, Српски дијалектолошки зборник*, IX, Београд, 209–663.
- Пешикан 1965:** М. Пешикан, *Староцрногорски средњокатунски и љешански говори, Српски дијалектолошки зборник*, XV, Београд.
- Станић 1974:** М. Станић, *Ускочки говор I, Српски дијалектолошки зборник*, XX.
- Стевановић ²1970:** М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик (граматички системи и књижевнोजезичка норма) I. Увод. Фонетика. Морфологија*, Београд: Научна књига.

Ћупић 1977а: Д. Ћупић, *Говор Бјелопавлића, Српски дијалектолошки зборник*, XXIII, Београд.

Ћупић 1977б: Д. Ћупић, *Преглед главнијих особина говора Зете, Јужнословенски филолог*, XXXIII, Београд, 265–284.

Ћупић 1997: Д. Ћупић и Ж. Ћупић, *Речник говора Загараца, Српски дијалектолошки зборник*, XLIV, Београд.

ЧАСТИЦЫ В ПОЭМЕ «ГОРНЫЙ ВЕНЕЦ» ПЕТРА НЕГОША

Резюме

В настоящей работе рассматриваются частицы в поэме «Горный венец» **Петра II Петровича-Негоша**, в том числе *-д*, *-н(а)*, *-р(е)*, *-т(е)*, *-е*, *-зи*. Проведенный автором анализ показывает, что они характеризуют оба типа екавских говоров, как старочерногорских, так и восточногерцеговинских. Рассматриваемые частицы разделяются на те, которые характеризует вариантность, и на те, у которых варианты формы отсутствуют. Формы с расширением частицей в некоторых случаях находятся в оппозиции с формами без подобного расширения. Помимо функции интенсификации они могут выполнять функцию в стихосложении, пополняя силлабическую структуру первого или второго полустишия.

Ключевые слова: Петр II Петрович-Негош, поэма «Горный венец», частицы, диалектизмы, части речи.

Д. М. Раткович